

ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਵਿਵਹਾਰ ਬਦਲਾਅ

ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਸੰਚਾਰ ਯਾਤਰਾ

ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਐੱਸਬੀਐੱਮ) ਨੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਵੱਲ ਵਧਿਆ। ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਸੰਚਾਰ (SBCC) ਨੇ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਤੋਂ ਸੰਵਾਦ, ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ *ਸਵੈ-ਸੇਵਾ* ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਬਣ ਗਏ। ਸਵੱਛਾਗ੍ਰਹੀਆਂ ਵਰਗੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਾਂਝੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਚਾਰ ਚੈਨਲਾਂ ਨੇ ਘਰਾਂ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ, ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਬਣੇ, ਸਗੋਂ ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ, ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਏਜੰਟ ਵੀ ਬਣੇ। ਮਜ਼ਬੂਤੀ, ਸਨਮਾਨ, ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਰਗੇ ਯਤਨਾਂ ਨੇ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਹਿੰਮ-ਅਧਾਰਿਤ ਗਤੀਵਿਧੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਟਿਕਾਊ ਭਾਈਚਾਰਕ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰਕ ਅਧਾਰ

ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਐੱਸਬੀਐੱਮ) ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਵਿਵਹਾਰ, ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਟਿਕਾਊ ਸਵੱਛਤਾ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਨੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ -G ਦੇ ਤਹਿਤ, ਧਿਆਨ ਸਿਰਫ਼ ਟਾਇਲਟ ਨਿਰਮਾਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਸਵੱਛਤਾ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐੱਸਬੀਐੱਮ -U ਦੇ ਤਹਿਤ, ਧਿਆਨ ਸਿਰਫ਼ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਰੋਤ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਆਦਤ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਾਣਕਾਰੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ (IEC) ਰਣਨੀਤੀਆਂ, ਵਿਵਹਾਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਯਾਤਰਾ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਤੋਂ

ਪਰੇ ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਤੱਕ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਕਾਸ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਸੰਚਾਰ (SBCC) ਨੂੰ ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਐੱਸਬੀਐੱਮ)

2 ਅਕਤੂਬਰ, 2014 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਐੱਸਬੀਐੱਮ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਵੱਛਤਾ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ : ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਅਤੇ ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਸ਼ਹਿਰੀ । ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਜੀ ਪੇਂਡੂ ਸਵੱਛਤਾ, ਟਾਇਲਟ ਪਹੁੰਚ, ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਊ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਵੱਛਤਾ, ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵੇਰਵੇ ਲਈ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹੋ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਤੱਕ

ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਸੰਚਾਰ (SBCC) ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨ, ਰਵੱਈਏ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਚਾਰ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਮਾਸ ਮੀਡੀਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ, ਮਨੋਰੰਜਨ, ਵਕਾਲਤ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਭਾਈਵਾਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਅਧੀਨ SBCC ਸਿਰਫ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਵੱਈਏ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਅਧੀਨ ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਚਾਰ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਮੂਹੀਅਤ, ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੌਚ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ, ਗੁਆਂਢੀ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਮੂਹ, ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਆਗੂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

--

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ: ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਅਧੀਨ ਐੱਸਬੀਸੀਸੀ ਲਈ ਇੱਕ ਨੈਤਿਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਸਾਫ਼-ਸਫਾਈ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨੇ ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੀ ਸੰਚਾਰ ਰਣਨੀਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੀਂਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ 2 ਅਕਤੂਬਰ, 2014 ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ 150ਵੀਂ ਜਯੰਤੀ (2019) ਤੱਕ ਇੱਕ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਚਿੱਤਰ 1 : ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਲੋਗੋ

ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦਾ ਲੋਗੋ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬ੍ਰਾਂਡ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸਨੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ 2 ਅਕਤੂਬਰ, 2019 ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੈਚ ਮੁਕਤ (ODF) ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਅੰਦੋਲਨ ਦੌਰਾਨ ਚੰਪਾਰਣ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਪਿੰਡ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀ ਧੂੜ ਅਤੇ ਗੰਦਗੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰੱਖਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ, "*ਆਸ਼ਰਮ ਐਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਜ਼ ਇਨ ਐਕਸ਼ਨ*" ਵਿੱਚ, ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸਵੱਛਤਾ ਸੇਵਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾਗ੍ਰਾਮ ਆਸ਼ਰਮ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਬਾਹਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਾ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਖੁਦ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸਵੱਛਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਰੁਮਾਲ ਨਾਲ ਪੂੰਝਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਇਸ ਵਿਰਾਸਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸਨ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦੀ ਜਨਤਕ ਮਾਲਕੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਨੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। 'ਸਵੱਛਾਗ੍ਰਹਿ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ

ਸਵੱਛਤਾ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੂਹਿਕ 'ਸਵੱਛਾਗ੍ਰਹਿ' ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐੱਸ ਬੀ ਐਮਐੱਮ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਕਾਰਵਾਈ, ਨਾਗਰਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਸੰਚਾਰ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਵਜੋਂ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ।

ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ: ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ

ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਨੇ ਐੱਸਬੀਸੀਸੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਭਾਈਚਾਰਕ-ਪੱਧਰੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਚਾਰ (ਆਈਪੀਸੀ) ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣ ਗਿਆ। ਇੱਕ-ਪਾਸੜ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਆਈਪੀਸੀ ਸੰਚਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ, ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਵਹਾਰਕ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਫਰੰਟਲਾਈਨ ਵਰਕਰਾਂ, ਸਵੱਛਾਗ੍ਰਹੀਆਂ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਨੇਤਾਵਾਂ, ਸਵੈ-ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ (ਐੱਸਐਚਜੀ) ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈਟਵਰਕਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸੰਵਾਦ, ਆਪਸੀ ਸਲਾਹ, ਛੋਟੇ ਸਮੂਹ ਮੀਟਿੰਗਾਂ, ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ ਘਰਾਂ, ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰਾਂ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸਵੱਛਾਗ੍ਰਹੀ ਮੁੱਖ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬਣ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸਿਰਫ਼ ਟਾਇਲਟ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਵੱਛਤਾ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਸਵੱਛਾਗ੍ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਲਾਮਬੰਦੀ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ, ਘਰ-ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ ਭਾਈਚਾਰਕ ਲਾਮਬੰਦੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ODF ਘੋਸ਼ਣਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਜਾਰੀ ਰਹੀ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇ।

Image 2: A meeting of Swachhagrahis and SHG didis in Bihar

ਚਿੱਤਰ 2 : ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਾਗ੍ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ ਦੀਦੀਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ

Image 3: Nigrani Samiti using interpersonal communication to spread the message of

ਚਿੱਤਰ 3: ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ

ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੈਚ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਨਿਯਮਿਤ ਸਵੇਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੈਚ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਂਝੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਨਿਰੰਤਰ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਫਾਲੋ-ਅਪ ਦੁਆਰਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ। ਨਿਯਮਿਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ, ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਚੌਪਾਲਾਂ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੈਚ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਭਾਈਚਾਰਕ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਮੀਨੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਸਵੱਛਾਗ੍ਰਹੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟੂਲਕਿੱਟ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟੋਰਚ ਅਤੇ ਸੀਟੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਨੇ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਆਦਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈਚਾਰਾ ਖੁਦ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਗਰਮ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣ ਗਿਆ।

ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਵਾਦ ਤੋਂ ਸਮੂਹਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਤੱਕ

ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਚਾਰ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ। ਭਾਈਚਾਰਕ ਲਾਮਬੰਦੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਵੱਛਤਾ ਚਿੰਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ

ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤਾ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇਸ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਵੱਛਤਾ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ। ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾਵਾਂ, ਚੈਪਲਾਂ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨਕ ਫੋਰਮਾਂ ਨੇ ਸਵੱਛਤਾ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਸਵੱਛਤਾ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ ਮਹੋਤਸਵ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਸਵੱਛਤਾ ਆਗੂ, ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਵਲੰਟੀਅਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਸਮੂਹ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਨੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਵੱਛਤਾ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਵੱਛਤਾ ਯਤਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਵੱਛਤਾ ਚਰਚਾਵਾਂ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ, ਅਨੁਭਵ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਚਲੇ ਚੰਪਾਰਣ, ਸਵੱਛ ਸ਼ਕਤੀ, ਸਵੱਛ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੈਚਾਲਯ, ਸਵੱਛਤਾ ਹੀ ਸੇਵਾ, ਸਵੱਛਤਾ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼ੈਚਾਲਯ, ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਦਿਵਸ, ਸਵੱਛਤਾ ਮਹੋਤਸਵ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਪਖਵਾੜਾ ਵਰਗੀਆਂ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੋਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਨੇ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਸਾਫ਼-ਸਫਾਈ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਲਈ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ।

Image 1: A wall painting in Assam spreading swachhata messages in local language

ਚਿੱਤਰ 4 : ਅਸਾਮ ਵਿੱਚ ਕੰਧ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਫੈਲਾਉਂਦੀ ਹੈ

ਮਿਡ-ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਭਾਈਚਾਰਕ ਲਾਮਬੰਦੀ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਾਇਆ ਜਿੱਥੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕਠਪੁਤਲੀ ਸ਼ੋਅ, ਮੈਜਿਕ ਸ਼ੋਅ, ਨੁੱਕੜ-ਨਾਟਕ ਸਥਾਨਕ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਮਿਡ-ਮੀਡੀਆ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਬਾਹਰੀ ਮੀਡੀਆ ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਲਬੋਰਡ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਜਨਤਕ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਕੰਧ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੰਧ ਚਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੈਫਿਟੀ ਕਲਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਦੀ ਦਿੱਖ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਮਾਜਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼, ਸੜਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਚਿੱਤਰ-5 : ਸਵੱਛਤਾ ਐਪ ਐਂਡਰਾਇਡ ਅਤੇ ਆਈਓਐੱਸ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਯੂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੱਕ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਹੁੰਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੁੱਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, 3,300 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ 67,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਨਤਕ ਟਾਇਲਟ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਗੂਗਲ ਮੈਪਸ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਸਵੱਛਤਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। **ਸਵੱਛਤਾ ਐਪ** ਨੇ ਨਾਗਰਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਨ-ਸਟੋਪ ਡਿਜੀਟਲ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ, ਨਾਗਰਿਕ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮਾਸ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਇਸ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੈਨਲਾਂ ਵਿੱਚ **ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ, ਰੇਡੀਓ, ਪ੍ਰਿੰਟ ਅਤੇ ਐਨਲਾਈਨ ਮੀਡੀਆ** ਚੈਨਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। **ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਰੇਡੀਓ** ਨੇ ਸਵੱਛਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ

ਚਰਚਾਵਾਂ, ਅਨੁਭਵ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਸੰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤੇ। ਟਵਿੱਟਰ, ਫੇਸਬੁੱਕ, ਯੂਟਿਊਬ ਅਤੇ ਇੰਸਟਾਗ੍ਰਾਮ ਵਰਗੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਨੇ ਮੁੱਖ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਰਚੁਅਲ ਨੈਟਵਰਕ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਮੋਬਾਈਲ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੇ ਬਲਕ ਐੱਸਐੱਮਐੱਸ, ਵਟਸਐਪ ਅਤੇ ਪੋਡਕਾਸਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ।

Image 1: A social media post regarding SHS 2026 campaign

ਚਿੱਤਰ 6 : SHS 2026 ਮੁਹਿੰਮ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪੋਸਟ

ਸਵੱਛ ਗੱਲਬਾਤ ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਯੂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਡਿਜੀਟਲ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵੈਬਿਨਾਰ ਲੜੀ ਹੈ ਜੋ ਪੀਅਰ-ਅਧਾਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜ਼ਮੀਨੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਡਿਜੀਟਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਨੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਰਕੂਲਰ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

IPC ਤੋਂ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਲਾਮਬੰਦੀ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਇਕਾਈ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਤੀ ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੇ ਅੰਦਰ SBCC ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸੰਚਾਰ ਉਦੋਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ; ਸਗੋਂ, ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਉਦੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ

ਲੋਕ ਸੰਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਢਾਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਖੁਦ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

SBCC ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਸਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੇ SBCC ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਵੀ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ। 2016 ਵਿੱਚ, ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ ਅਤੇ ਸਚਿਨ ਤੇਂਦੁਲਕਰ ਨੇ ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਜੀ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਡੀਓ-ਵਿਡੀਓ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੋਕ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ।

Image 1: Celebrity Endorsements to promote toilet usage

ਚਿੱਤਰ 7: ਟਾਇਲਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਦੇਵਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਰਕਰਾਂ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਚੈਂਪੀਅਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 2017 ਵਿੱਚ, ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ ਨੇ "ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ" ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਟਾਇਲਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟਾਇਲਟ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸੈਚ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਅਨੁਸ਼ਕਾ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ, ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ IEC ਯਤਨਾਂ ਅਤੇ ਸਵੱਛਾਗ੍ਰਹੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਸੀ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਸ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ।

ਸਿਨੇਮਾ ਵੀ ਸਵੱਛਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣ ਗਿਆ। ਅਕਸ਼ੈ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਪੇਡਨੇਕਰ ਅਭਿਨੀਤ ਨੇ "ਟਾਇਲਟ-ਏਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾ", ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਟਾਇਲਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ। 2018 ਵਿੱਚ, ਅਕਸ਼ੈ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਪੇਡਨੇਕਰ ਨੇ ਟਵਿਨ-ਪਿਟ ਟਾਇਲਟ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਐਂਸਬੀਐੱਮ-ਜੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਪੱਧਰੀ ਐਂਸਬੀਐੱਮ-ਜੀ ਟੀਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਵਪਾਰਕ ਸਕ੍ਰੀਨਿੰਗ ਲਈ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਨੇ ਟਾਇਲਟ ਪਿਟ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਟਾਇਲਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ। ਵਿਦਿਆ ਬਾਲਨ ਨੇ "ਜਿੱਥੇ ਸੈਚ, ਉੱਥੇ ਸੈਚਾਲਯਾ" ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਵੀਡੀਓ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸਨੇ ਟਾਇਲਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਿਹਤ ਲਾਭਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਟਾਇਲਟ ਨਿਰਮਾਣ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੀਡੀਆ ਨੇ SBCC ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ, ਸਿਨੇਮਾ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਜਨਤਕ ਭਾਸ਼ਣ ਤੱਕ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ: ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ

ਸਵੱਛਤਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਲਈ ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਮਾਣ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਮਾਣ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਔਰਤਾਂ

ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਜਰਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 93 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਔਰਤਾਂ ਹੁਣ ਸ਼ੈਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀਆਂ। 91 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਯਾਤਰਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ। 93 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਵੱਛਤਾ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਣ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੇਵਨ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ "ਇਜ਼ਤਘਰ" ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਨੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਣ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਸਵੱਛਤਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰਕ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਵਜੋਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਮਹਿਲਾ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ ਭਾਈਚਾਰਕ ਨੈਟਵਰਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨੈਟਵਰਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।

Image 1: Schools educating children about Swachhata

ਚਿੱਤਰ 8: ਸਕੂਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਫ਼ਾਈ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ

ਬੱਚੇ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਕੂਲ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਸਵੱਛਤਾ ਅਭਿਆਸਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਏਜੰਟ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਸਕੂਲ-ਅਧਾਰਿਤ ਪਹੁੰਚਾਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ

ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ, ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ, ਸ਼੍ਰਮਦਾਨ (ਸਵੈਇੱਛਤ ਕੰਮ), ਮੋਬਾਈਲ ਵੈਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਾਰਮੈਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਵੀਡੀਓ, ਫਲਿੱਪਚਾਰਟ ਅਤੇ ਛੋਟੇ-ਸਮੂਹ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਲਈ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸਥਾਨਕ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਮਾਧਿਅਮ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਠਪੁਤਲੀ ਸ਼ੋਅ, ਜਾਦੂ ਸ਼ੋਅ, ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਗਲੀ ਨਾਟਕ, ਨੂੰ ਵੀ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਦੇ-ਪੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਰਿਵਾਰਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸੁਧਰੇ ਹੋਏ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਭਾਈਚਾਰਕ ਨੈੱਟਵਰਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬੱਚੇ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਵੱਛਤਾ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਭਾਈਚਾਰਕ ਵਿਵਹਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਨਾਮਾਂ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਰਾਹੀਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ

ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ, ਮਾਨਤਾ, ਪ੍ਰੇਰਣਾਦਾਇਕ ਉਪਾਅ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਪ੍ਰੇਤਸਾਹਨ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ODF, ODF +, ODF ++, ਪਾਣੀ +, ਅਤੇ ਸਟਾਰ ਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ODF ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਪਖਾਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ODF + ਇਸ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨਿਆਂ ਤੱਕ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਟਾਇਲਟ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੈਚ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ODF++ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ-ਮੂਤਰ (ਜਾਂ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਸਲੱਜ) ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਨਿਪਟਾਰੇ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ

ਉਦੇਸ਼ ਬਿਨਾਂ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਕੀਤੇ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਸਲੱਜ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਾਲਿਆਂ, ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਜਾਂ ਖੇਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਵਾਟਰ+ ਇਸ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਕੀਤੇ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਲੇਟੀ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਕੀਤੇ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਠੋਸ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ, ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਮੁਕਤ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸਟਾਰ ਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਮਾਪਦੰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰ-ਘਰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਰੋਤ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਇਹ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਨਤਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭਾਈਚਾਰਕ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਰਕਰਾਂ, ਸਾਥੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਵੱਛਤਾ ਚੈਂਪੀਅਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਤਾ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਵਹਾਰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯੋਗਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਖਾਸ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਵੱਛਤਾ ਕ੍ਰੈਨਿਕਲਜ਼ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੱਲਰ ਪੰਚਾਇਤ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੇ "ਪੇਲੀਥੀਨ ਦਿਓ, ਸੇਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ" ਮੁਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਲਾਸਟਿਕ ਕੂੜਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਥਾਨਕ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਸਟਿਕ ਕੂੜੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਲਾਸਟਿਕ ਕੂੜੇ ਦੀ ਹਰੇਕ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਮਾਤਰਾ ਲਈ ਦੋ ਸੇਨੇ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

Image 1: A winner of "Give Polythene Get Gold" campaign

ਚਿੱਤਰ 9 : " ਪੇਲੀਥੀਨ ਦਿਓ, ਸੇਨਾ ਪਾਓ" ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਜੇਤੂ

ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਬੈਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਵੱਛਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਮਿਆਰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਵਹਾਰ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰ ਨਿਰੰਤਰ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਸਥਾਨਕ ਮਾਲਕੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਇਹ ਵਿਧੀਆਂ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਹਿੰਮ-ਅਧਾਰਿਤ ਗਤੀਵਿਧੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਟਿਕਾਊ ਵਿਵਹਾਰਕ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਵੱਛਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ

ਸਵੱਛਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਸਕਣ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਸਿਰਫ਼ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ; ਇਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ, ਸਥਾਨਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਮੌਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਵੱਛ ਸਰਵੇਖਣ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਵੱਛਤਾ ਸਰਵੇਖਣ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਯੂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਾਸਨ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਵੱਛ ਸਰਵੇਖਣ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾਦਾਇਕ ਵਿਧੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤਮੰਦ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਵੱਛਤਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। 2016 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ, ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਲੱਖ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ 2021 ਵਿੱਚ ਛੇਵੇਂ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੱਕ ਵਧ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਵੱਛ ਸਰਵੇਖਣ ਸਿਰਫ਼ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ; ਇਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ, ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਸੰਵਾਦ ਅਤੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਲਈ ਇੱਕ ਚੈਨਲ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਮਿਊਨਿਟੀ-ਪੱਧਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਵਹਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ-ਜੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ODF ਘੋਸ਼ਣਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਵੱਛਤਾ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਯਾਤਰਾ

ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਐੱਸਬੀਐੱਮ) ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸਵੱਛਤਾ ਅਭਿਆਸਾਂ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਪਹੁੰਚਾਂ ਦੇਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਮੰਗ ਪੈਦਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯਮਿਤ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੈਚ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਧਿਆਨ ODF ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਠੇਸ ਅਤੇ ਤਰਲ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵੱਲ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲਾਵਾਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੰਚਾਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਤੋਂ ਤੀਬਰ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਜਨ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਵੱਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ।

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ -ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਤੱਕ, ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਤੋਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਤੱਕ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਤੋਂ ਟਿਕਾਊ ਭਾਈਚਾਰਕ ਮਾਲਕੀ ਤੱਕ। ਐੱਸਬੀਐੱਮ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਸੰਚਾਰ ਵਿਆਪਕ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟਿਕਾਊ ਵਿਵਹਾਰ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ , ਜੋ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਹਵਾਲਾ

ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://swachhbharatmission.ddws.gov.in/>

<https://www.youtube.com/watch?v=5PUCdLSN0dY>

<https://ਐੱਸਬੀਐੱਮ urban.org/swachh-bharat-mission-progress>

<https://ਐੱਸਬੀਐੱਮ .gov.in/ਐੱਸਬੀਐੱਮ gdashboard/statesdashboard.aspx>

<https://swachhbharatmission.ddws.gov.in/communication-material>

<https://www.pib.gov.in/newsite/printrelease.aspx?lang=1@=3&relid=163260>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1533609@=48&lang=2>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1533609@=48&lang=2>

<https://static.pib.gov.in/WriteReadData/specificdocs/documents/2021/sep/doc202191721.pdf>

<https://www.pib.gov.in/PressNoteDetails.aspx?NoteId=160036&ModuleId=3@=3&lang=1>

https://swachhbharatmission.ddws.gov.in/sites/default/files/Technical-Notes/IEC_Manual_English.pdf

<https://swachhbharatmission.ddws.gov.in/sites/default/files/Guidelines/ਐੱਸਬੀਐੱਮ G-IEC-Guidelines.pdf>

https://swachhbharatmission.ddws.gov.in/sites/default/files/Guidelines/Swachhagrahi_Guidelines_2018.pdf

https://swachhbharatmission.ddws.gov.in/sites/default/files/communication-material/Voices_of_Change_Sarpanches_at_the_Forefront.pdf

<https://swachhbharatmission.ddws.gov.in/sites/default/files/communication-material/Swachhata-Chronicles-Transformative-Tales-from-India.pdf>

<https://swachhbharatmission.ddws.gov.in/sites/default/files/Technical-Notes/Voices-from-the-States-29-April-2023.pdf>

<https://swachhbharatmission.ddws.gov.in/sites/default/files/Studies-and-surveys/Safety-security-and-dignity-of-women.pdf>

ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://ਐੱਸਬੀਐੱਮ urban.org/>

<https://ਐੱਸਬੀਐੱਮ urban.org/swachh-talk>

<https://ਐੱਸਬੀਐੱਮ urban.org/storage/app/media/pdf/Swachh-Survekshan-2025-26-Toolkit.pdf>

<https://www.pib.gov.in/PressReleaselframePage.aspx?PRID=1909611®=48&lang=2>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1846448®=48&lang=2>

<https://ਐੱਸਬੀਐੱਮ urban.org/storage/app/media/pdf/National-Behaviour-Change-Communication-Framework.pdf>

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਫ਼ਤਰ

<https://archive.pib.gov.in/newsite/erecontent.aspx?relid=178574>

ਪੀਆਈਬੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ

<https://www.pib.gov.in/newsite/printrelease.aspx?relid=171247®=48&lang=2>

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ

<https://www.sbcguidance.org/understand/social-and-behaviour-change-communication>

ਪੀਆਈਬੀ ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡਰ

<https://www.pib.gov.in/PressNoteDetails.aspx?NoteId=160036&ModuleId=3®=3&lang=2>

ਪੀਆਈਬੀ ਖੋਜ

ਪੀਕੇ/ਏਕੇ